

”Suomi suureksi — Viena vapaaksi”

Oululaisen dosentti Jouko Vahtolan uusi kirja ja tutkimus ”SUOMI SUUREKSI — VIENA VAPAAKSI”. Valkoisen Suomen pyrkimykset Itä-Karjalan valtaamiseksi vuonna 1918” (470 sivua) antaa ensimmäisen keran yksityiskohtaisen kokonaiskuvan valkoisen Suomen sotilaallisista suunnitelmista ja toimista Itä-Karjalan saamiseksi vuonna 1918. Tutkimus perustuu aiemmin lähes käyttämättömään lähdeaineistoon.

Tutkimuksessa käsitellään laajasti myös Karjalan Sivistysseuran ja itäkarjalaisten osuutta tapahtumissa ja sitä, miten Itä-Karjalan asukkaat joutuivat pahaan välikäteen Suomen, Englannin ja punaisten ”pukkiessa” kukin puoleltaan ja miten tuhannet itäkarjalaiset joutuivat jättämään kotiseutunsa.

Teoksessa on selvitetty ensi kerran perusteellisesti myös mm. sellaisten tunnettujen karelianistien kuin Samuli Paulaharjun ja Ilmari Kianno ”sotilaallista” toimintaa Vienan ”valkaisemiseksi ja valtaamiseksi” vuonna 1918. — Seuraavassa dos. Vahtola luonnehtii tutkimustaan.

Ajatuksella Itä-Karjalan elimellisestä yhteenkuuluvuudesta Suomen kanssa ja toiveella saada ne liitetyksi keskenään oli jo vanhat ja vahvat juuret siinä tilanteessa kun Suomi itsenäistyi. Tämän tavoitteen toteuttaminen nähtiin nyt entistä perustellummaksi.

Suomessa asuvat itäkarjalaiset, etunenässä kauppiaat Paavo Ahava, Iivo Kaukoniemi ja Timo Manner, ja suomalaiset heimopiirit ryhtyivät vuoden 1917 lopulla ja 1918 alussa ajamaan ajatusta ratkaisuna Itä-Karjalan onnellisen tulevaisuuden toteuttamiseksi. Suomalaiset aktivistit, jääkärit ja lopulta myös Suomen poliittinen ja sotilaallinen johto pitivät Itä-Karjalan saamista Suomen itsenäisyyden ja turvallisen tulevaisuuden perusehtona.

Kun sisällissota alkoi sujua valkoisilta hyvin, nousi Karjalan ystävien ja aktivistien piireissä Kuopiossa, Sortavalassa, Joensuussa, Jyväskylässä, Oulussa ja Rovaniemellä esiin ajatuksia ja suunnitelmia Itä-Karjalan saamiseksi Suomelle. Mannerheimin 23.2.1918 antama päiväkäsky rohkaisi näitä tahoja tekemään aloitteen Vaasan senaatille ja Mannerheimin päämajalle Itä-Karjalan valtaamiseksi Suomelle parhaillaan käytävän sodan yhteydessä. Erityisesti hallitus innostui asiasta ja myös Mannerheim suostui siihen, joskin hän piti ehdottomana edellytyksenä sitä, että Itä-Karjalan kansa itse nousi vapauttamaan itsensä Suomen avun turvin. Karjalan Sivistysseura lähti toimintaan mukaan ottaen hoitaakseen erityisesti valistustoiminnan ja tiedustelun.

Mannerheimin päämajassa laadittiin noin 8.—10.3.1918 kokonaissuunnitelma Itä-Karjalan valtaamiseksi ja miehittämiseksi. Monien vaiheiden jälkeen sen toteutus kaatui kuitenkin Itä-Karjalan kansan penseyteen ja voimavarojen riittämättömyyteen. Yli sata suomalaista ja karjalaista menetti henkensä keväätalvesta myöhäissyksyyn jatkuneissa kamppailuissa Karjalasta.

Senaatti ja Mannerheimin päämaja päättivät 20.—23.4.1918 käydyissä laajoissa neuvotteluissa ryhtyä toteuttamaan Itä-Karjalan valtausta, kun sota Suomessa oli saatu voittoisaan päätökseen. Käydyissä neuvotteluissa Vaasassa ja Mikkelissä oli mukana mm. Karjalan Sivistysseuran johto ja joukko ak-

tivisteja ja itsenäisyyshmiehiä kuten kirjailija Ilmari Kianto ja kansanedustaja J.A. Heikkinen. Päämajassa laadittiin toukokuun puoliväliin mennessä suunnitelma valtausoperaatiota varten ja Mannerheim antoi jo käskyt valmistavista toimituksista. Hanke kariutui kuitenkin Saksan vastustukseen ja Mannerheimin eroon.

Joukko Suomen johtavia poliitikkoja, sotilaita ja aktivisteja (Svinhufvud, Paasikivi ym.) ottivat päämajan suunnitelman esiin vielä kesällä 1918. Perustettiin järjestö, ”Suomen vapaaehtoisten armeija” Itä-Karjalan valtaamista varten. Hanke kaatui nyt sotaministeri Thesleffin vastustukseen. Mutta kuitenkin Repola saatiin Suomen yhteyteen loppukesästä 1918 ja sen kautta pyrittiin hyvin laajoihin tavoitteisiin Itä-Karjalassa.

Myös Saksa kiinnostui vielä syksyllä 1918 Suomen sotilalisesta esiintymisestä Itä-Karjalassa valmistellessaan Pietarin valtausta, operaatio ”Schlusssteinia”, joka tähtäsi bolshevikien kukistamiseen.

JOUKO VAHTOLA

• **Julkaisemme ohessa kirjan luvun, jossa käsitellään Paavo Ahava vanhemman ja nuoremman agitaatio- ja tiedustelumatkaa Itä-Karjalaan maaliskuussa 1918.**

Karjalaisten kylmyys saa Paavo Ahavan sotaiseksi

Esko Rieki apulaisineen alkoi järjestää aktiivista tiedustelua ja siihen liittyen mahdollisuuksien mukaan myös karjalaisiin kohdistuvaa valistustyötä sekä rajan vartiointia Kuusamosta käsin. Kaukotiedustelijaksi pestautui 11.3. Paavo Ahava nuorempi, kauppias Paavo Ahava vanhemman poika ja punaisia Muurmannilla aseisiin nostattamassa olleen Iivo Ahavan veli. Tiedustelumatkalle Paavo Ahava lähti yhdessä isänsä kanssa, joka oli suoraan Mannerheimin päämajasta saanut määräyksen valmistella karjalaisia mahdollista aseellista toimintaa varten. Tehtävänä oli hankkia tietoja talvitieverkostosta, majoitusmahdollisuuksista, muonatilanteesta ja mahdollisesta punaisten liikehtimisestä sekä viedä tietoja Suomen vapaussodasta karjalaisille.

Tiedustelumatkan alkuosa painottui karjalaisten mielialojen valmistamiseen myönteiseksi Suomeen liittymiselle. Matka suuntautui Kiimasvaaraan, Suvannon, Pistojärven, Hirvisalmen ja Malviaisen kautta Uhtualle. Siellä seurue yhtyi lännestä Vuokkiniemen kautta saapuneisiin Karjalan Sivistysseuran lähetteihin (Aleksi Mitro, Timo Manner, Risto Sirkeinen, ym.), jotka olivat valmistelemaan väestöä edeltä käsin ottamaan vastaan everstiluutnantti Malmin retkikuntaa.

Tilanne Vienan Karjalan valtiollisten mielialojen osalta oli siis tässä vaiheessa vielä se, että ”voimassa” oli Uhtualla 27.1.1918 pidetyn kokouksen päätös, jonka mukaan Karjalalle vaadittiin täyttä itsenäisyyttä omana kansallisena tasavaltaanaan. Ja esim. Oulangassa pidettiin 14.—15.3.1918 Vienan pohjoisten osien kokous, jossa haaveiltiin myös enemmänkin omasta karjalaisten valtiosta kuin liittymisestä Suomeen. Tämä vienankarjalaisten ”nukkuminen” huoletti mm. Yrjö Kemppeista, ”Vienan-Karjalan Asioiden Toimikunnan” puheenjohtaja. Mutta Uhtualla siis pidettiin 17.3.1918 Suomen itäkarjalaisten organisoimana uusi kokous, jonka päätökset

Paavo Ahava tiedotti Kuusamoon, mihin ne tulivat 20.3. Sieltä ne viestitettiin Ouluun Kemppaiselle, niin että tämä saattoi ne jo 21.3. tiedottaa päämajaan Kaiteralle. Siitäkin huolimatta, että Uhtuan kokous oli täysin Suomen itäkarjalaisten ja Itä-Karjalan täydellistä Suomeen liittymistä kannattavien ohjailema, se asetti Karjalan yhdistymiselle Suomeen tiukat ehdot, kuten jo edellä tarkasteltiin.

Tietysti tämä karjalaisella maaperällä Uhtualla syntynyt vetoomus Karjalan liittämiseksi Suomeen oli parempi kuin edellinen Uhtuan kokouksen päätös ajatellen aseellisia miehitystoimia, mutta esimerkiksi Yrjö Kemppainen olisi toivonut suosiollisempaa asennetta Suomea kohtaan tulkitessaan tietoja Uhtualta Kaiteralle: "Kuten näkyy, ei Uhtuan kokous kovin riemukkaasti halua Suomen yhteyteen. Haluaa kyllä tavallaan, mutta asettelee melkoisia ehtoja?"

Uhtualta Ahavat ja Karjalan Siivystysseuran johtomiehet siirtyivät Kiestinkiin. Paavo Ahava nuoremman muistelmien mukaan sielläkin pidettiin "kaksipäiväiset kokoukset samoin hyvin tuloksin". Totuus on kuitenkin toinen, ja se selviää Paavo Ahava vanhemman kirjeestä Kiestingistä Esko Riekille: "Täällä Kiestingissä tuntuu olevan Bolšhevismi vallan päällä, jonka tähden emme saaneet aikaan mitään julkista kokoustaakaan."

Paavo Ahava vanhempi, joka Suomessa asuneista itäkarjalaisista kannatti kaikkein innokkaimmin Karjalan liittämistä Suomeen, oli karjalaisten mielialoja tunnusteltuaan selvästi pettynyt ja menettänyt uskonsa karjalaisten omaan aktiivi-

Iutala, luutnantti Ivan Lipkinin komea kotitalo Vuokkiniemellä. Etualalla jääkärien johtama suomalaisryhmä lepota-uolla.

suuteen pyrkiä Suomen yhteyteen. Ainoalta mahdollisuudelta alkoi näyttää aseellinen toiminta, ja siitä Ahava antoi Kiestingistä käsin omat ohjeensa. Hänen mukaansa oli sekä Kuolajärven tielle että Kuusamon tielle, joita pitkin punaiset todennäköisesti etenivät Suomen puolelle, "keskitettävä strategisesti sopiville paikoille jonkin verran rajan sisäpuolelle vahvoja joukko-osastoja väijyksiin kokoneiden johtajien komennossa". Ja edelleen oli toimittava seuraavasti:

"Koettakaapa nyt, jos suinkin, asioita siellä päin järjestelä sen mukaan, että taistelun aloittavat punaset suomalaisella alueella. — Kun punasten riveissä on tuntuva joukko venäläisiä ja myöskin englantilaisia ja kun ryssän hallituksen myötävaikutuksella ilman edellä käypää tavanmukaista sodan julistamista tullaan hyökkäämään Suomen tasavallan rajojen yli, niin olisi sitäkin suurempi syy ryhtyä Itä-Karjalan puhdistamiseen punaryssistä ja huligaaneista. Tämä on ainoa tilaisuus vallata V. Karjala ja Aunus ja liittää ne Suomeen. Asevoimin se on tehtävä. Rauhallisin keinoin se ei toteudu. Niinpä käyttäkäämme tätä asialle edullista tilannetta hyväksemme ja varovasti mutta varmasti iskien punaisiin vihollisiimme murtakaamme heidän voimansa ja vapauttakaamme Wienä ja Aunus ryssäin ja heidän huliganiensa orjuudesta."

Siis punaisten hyökkäystä oli pyrittävä käyttämään välikappaleena ja sopivana syynä Vienan valtauksen aloittamiseen; Paavo Ahavastakin ilmeisesti suora hyökkäys tuntui arvelutavalta, eikä Karjalan Siivystysseuran johto ollut sitä esittänytkään vedottuaan valkoiseen hallitukseen maaliskuun alussa. Toisaalta viimeistään yllä oleva Paavo Ahavan esitys tekee tyhjäksi esitetyt ajatukset siihen suuntaan, että hän olisi ollut valmis yhteistoimintaan punaisten kanssa Karjalan asiassa tai että hän olisi ollut toisilla linjoilla kuin "valkoinen Suomi" Itä-Karjalan — politiikassaan. Paavo Ahava oli hyvin jyrkästi sotaisella linjalla.

Kiestingistä Ahavat ja Sirkeinen jatkoivat matkaansa Muurmannin radalle, jossa mm. Täupassa yritettiin pitää karjalaisille kokousta, mutta se hajotettiin. Paavo Ahava vanhemman matkan yhtenä tarkoituksena oli myös hoitaa liikeasioita Vienassa, perä saataviaan Vienanmeren rannalla asuvilta kauppiailta, jotta hän saisi velkansa maksetuksi Pohjanmaa Oy:lle Oulussa. Hänet kuitenkin saatettiin punaisten johtajana toimineen poikansa Iivon huostaan. Heidät mm. nähtiin yhdessä noin 22.4.1918 ajavan reellä Koutajärvellä Knäsöön, ja Paavo oli sanonut matkan jatkuvan Pietariin. Minikäänlaisesta sovinnon tekemisestä ei välttämättä ollut kysymys, sillä kerrottiin, miten Paavo oli Kanasessa astunut Iivon eteen ja sanonut, että "ammu nyt", jolloin Iivo oli ruvennut itkemään ja kaulakkain olivat isä ja poika itkeneet. Ilmeistä on, että isä-Ahava yritti saada vielä poikaansa kääntymään ja palaamaan, mutta ei tässä onnistunut. Iivo kuitenkin järjesti isänsä paluun Petroskoin ja Suojärven kautta Suomeen toukokuussa 1918.

□ Edellä esiteltyä Jouko Vahtolan kirjaa "Suomi suureksi — Viena vapaaksi" voi tilata seuraltamme. Teoksessa on 470 sivua ja runsas, mielenkiintoinen kuvitus. Sen hinta on postikuluineen 195 markkaa. Tilaukset osoitteella KSS, Luotsikatu 9 D 10, 11160 Helsinki tai puhelimitse Ilmari Homanen 90-505 1893.

